

Ingen har uttryckt den ryska folksjälen som Pusjkin. Att han 37 år gammal stöp i en duell har inte gjort honom mindre älskad. Olav Wiström ger bakgrunden.

Poeten som var tsar Alexanders fånge

För 200 år sedan föddes Alexander Pusjkin. När monumentet över honom avtäcktes i Moskva 1880 sade Dostojevskij i sitt berömda tal att Pusjkin var Rysslands nationalskald för att han var universell. Det kan låta paradoxalt, då Pusjkin aldrig lämnade sitt land. Han är en nationell författare som få före honom. Det Dostojevskij fäste sig vid var hans förmåga att integrera främmande element i den ryska litteraturen. Hans zigenare, italienare, tyskar och egyptier är sig själva, medan till exempel Shakespeares utlänningar innerst inne är engelsmän.

Faderns bibliotek var fyllt av franska böcker. Som i andra adelsfamiljer talades det franska i hemmet. Pusjkin slukade dessa böcker och imiterade dem. Redan i tolvårsåldern hade han skrivit komedier i Molières, fabler i La Fontaines och ett epos i Voltaires stil. I skolan i Tsarskoje Selo fortsatte han sina studier i språk och historia. Han skrev så väl att han redan som 18-åring var en erkänd diktare. Hans tidiga kärlekslyrik, dryckesvisor, korta satirer och epigram är formella mästerverk, hedniskt muntra men med fulländad form.

Dandyliv med Ovidius

Efter lycéet förde han ett dandyliv: Teater, baler, konserter och ett sybaritiskt avnjutande av det fransk-ryska kökets läckerheter. Flitigt studerade han Ovidius *Konsten att älska*, men någon teoretiker på området var han inte. Han hade ett otal affärer med gifta och ogifta damer, adelsfröknar och lantlollov om vartannat. Senare, när han var förvisad till Kisjinev i Bessarabien, hade han förbindelser med kvinnor av alla nationaliteter. Han förläpade de äkta männen, spelade kort och förlorade pengar och hamnade gång på gång i krakel som slutade med duell. Inte sällan blev det husarert utan skor.

Varför förvisades han? Efter den hejdundrande succén med det romantiska verket *Ruslan och Ljudmila* (1820) passade han på att ge ut några gamla dikter. Som sina vänner var han liberal, om än aldrig medlem i någon revolutionär förening. I *Ode till friheten* uppmanade han "de fallna slavarna" att resa sig mot tsarväldet, i praktiken mot Alexander I även om maningen gavs en historisk förklädning:

Despotiske förbrutare. Jag föraktar dig och din tron och ser med grym fröjd fram mot din undergång och dina barns död. På din panna läser jag folkets förbannelse. Du är världens skräck, en skam för naturen, en förolämpning mot Gud och jorden.

Det togs inte väl upp och i mars 1820 anlände polisagenterna. Pusjkin hann förstöra de mest komprometterande manuskripten, men det var dags för Sibirien. Uppsatta personer lade ett gott ord för

Voltaire av Pusjkin, 1836. Som tolvåring skrev Pusjkin ett epos i fransmannens stil.

honom och han sändes i stället till Jekaterinoslav, nära Dnjeppetrovsk i södra Ryssland. Där skulle han under uppsikt förvandlas till "en regeringens gode tjänare eller åtminstone en första rangens diktare". Emellertid insjuknade han och tilläts bege sig till Kaukasus för att återhämta sig. Där skrev han *Fången från Kaukasus*, *Rövarbröderna* och *Springbrunnen i Bachtjisaraj* och började arbeta på sitt främsta verk, *Eugen Onegin*.

I Kaukasus lärde han känna Byrons dikter. Som de flesta tog han starkt intryck och det satte spår i hans verk, romantiken hade nått Ryssland.

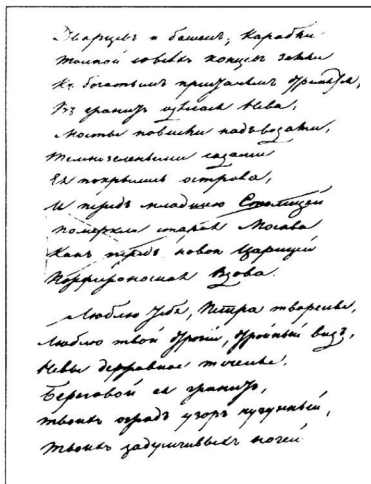
Men Puskin blev aldrig en rysk Byron, han hade inget av den engelske lordens självförälskade tillgjordhet och våldsamma självhävdebegeär. I natur- och sedesbildningarna överträffar han honom vida, han är långt mognare och mer behärskad. *Eugen Onegin* skrevs i kritik mot Byrons poseringar. Pusjkin har blick för det väsentliga och är mycket mer av en realist. Trots romantiska inslag förblev han klassiskt måttfull.

Medan han arbetade med *Eugen Onegin* beslöt om ny förvisningsort, faderns gods Michajlovskoje i provinsen Pskov. Där fanns Arina Rodionovna, hans gamla barnsköterska, som därigenom skrev in sig i den ryska litteraturen. Pusjkin var förtrogen med folkberättelserna, men nu fick han lyssna till fler av dem. Av Arina lärde han vad han inte kunnat tidigare: Folkspråkets karakteristiska ljud och ton. Han lyssnade i timmar och skrev. Arina blev källan till den fenomenala ordkonst och ordmusik som gjort Pusjkin så älskad av det ryska folket. Hans poesi är nära nog omöjlig att översätta, men han er magisk verkan på varje ryss.

I november 1825 skakades Ryssland av underrättelsen om tsarens död. Pusjkin ryckte på axlarna. Alexander I var en falsk liberal och en tyrann som dömt honom till förvisning. Storfurst Nikolaj, Alexanders yngste bror, utsågs till efterträdare. Kanske ändå, tänkte Pusjkin och gjorde sig beredd att fara till S:t Petersburg. Allt var klart för avresan då två harar och en pop (ortodox präst) korsade vägen för honom. Illavarslande, ansåg Pusjkin och stannade hemma.

De hemliga juntorna hade sett

Första skottet sköt d'Anthès och det träffade i buken. Dödligt sårad föll Pusjkin till marken. Liggande sköt han mot rivalen men sårade honom endast lätt i armen. Dödskampen varade i 44 timmar.

Tsarens censur. Pusjkins originalhandskrift till Bronsryttaren, med strykning av Nikolaj I.

sin chans och den 14 december utbröt dekabristupproret, första försöket att störta självhärskardömet. Det krossades. Fem händes och 116 personer sändes till Sibirien. Pusjkin hade utan tvivel deltagit om han varit på plats, så det var tur att han tog varslat på allvar.

Böneskrift till tsaren

Efter år i provinsen tyglade Pusjkin sin uppstudsighet och sände en böneskrift till tsaren: Han hade aldrig tillhört någon hemlig junta, han ångrade djupt sina tidigare förmyndelser och hoppades att tsaren storsint skulle tillfå honom att ta en hälsokur i Moskva. Han fick ordern att genast inställa sig.

Vilket öde väntade honom? Vad samtalet med tsaren förde vet ingen, men friheten återfick

han och tsaren hävde censuren och lovade att i fortsättningen själv vara hans censor. Nu blev det medvind. Damera slogs om honom. Men chefen för Tredje avdelningen i inrikesministeriet, Benckendorff, tvingade honom att redovisa vart steg han tog och varje ord han skrev.

Med sig hade Pusjkin haft *Boris Godunov*, ett historiskt drama som i bilder rullade upp den äsa skakande händelsen efter den andra ur den ryska historien. Tsaren, lektören, granskade manuskriptet och lät hälsa:

Hans Majestät har med stort nöje behagat genomläsa Edert arbete och även med egen hand gjort ett påpekande: "Jag tror att herr Pusjkin bättre skulle nå sitt mål om han efter grundlig retuschering ville göra om sitt skådespel till en novell eller historisk roman i Walter Scotts stil."

Först 1831 kunde dramat tryckas efter nådigt tillstånd. Vi känner bäst till det i form av Mussorgskijs opera. Även Tjajkovskijs *Eugen Onegin* sätts med jämna mellanrum upp i Sverige och någon gång även Michail Glinkas *Ruslan och Ljudmila*.

Pusjkin var på fädernet av gammal bojarssläkt från 1300-talet. På mödernet var han ättling till Abram Petrovitj Hannibal, en afrikan (gissningsvis etiopier) som i början av 1700-talet tillfångatogs av turkarna och sändes som gåva till Peter den store. Abram Petrovitj blev tsar Peters gunstling, sedermera general och godsägare med 500 livegna. Pusjkin skrev, väl sentimentalt, om honom i den ofullbordade romanen *Peter den stores neger*.

Pusjkin var stolt över sitt ursprung men arvet gjorde honom kliven. Kanske ligger i detta förklaringen till dua-